



Про право громадян на інформацію в сучасному суспільстві

Олександр СОСНІН,
професор кафедри управління суспільним розвитком
Національної академії державного управління
при Президентові України
доктор політичних наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки України,
член-кореспондент Української академії політичних наук

24

Сфера знань та інформації завжди і всюди була пріоритетною у визначенні природної сутності й ідентичності людини, її орієнтації на процеси існування у світі, який нас оточує (аж до постановки завдань щодо розкриття понять і сенсів складових соціуму). Однак сьогодні, як ніколи, інформація стала одним із найдорожчих ресурсів, що виявляється під час стрімкого перекачування даних зі сфери матеріального виробництва в інформаційну.

Наприклад, наприкінці XIX століття понад 95 відсотків працездатного населення США було зайнято фізичною працею і тільки менш ніж 5 відсотків — роботою, пов'язаною з обробкою інформації. Сьогодні ми спостерігаємо кардинально протилежну картину співвідношення трудових ресурсів, оскільки в середині XX століття екстенсивний чинник, як засіб подолання розриву між потребами і можливостями обробки інформації, повністю себе вичерпав. Це стало поштовхом до використання комп'ютера під час створення нових засобів обробки й передачі інформації; зумовило перехід до інтенсивного розвитку інформаційної індустрії на основі нових принципів науки і технологій. Політичною, економічною і культурною метою розвитку провідних країн стало створення інформаційного суспільства. Рух до цієї мети стимулюється національними стратегічними програмами, програмами розвитку, а також іншими громадськими ініціативами та публічними діями влади. Реалізуються тисячі міжнародних, національних, регіональних і місцевих проектів із розробки концепцій інформаційного суспільства, котрі, однак, є доволі абстрактними. Перші концепції загалом були футуристичними за своєю суттю і орієнтованими на технології доставки інформації, проте швидкі темпи розвитку інформаційних і комунікаційних технологій докорінним чином змінили різні види бізнесу й послуг, утворивши контури нових суспільств із розвиненими інформаційними технологіями. Нині тематика інформаційного суспільства стала не тільки технічною чи економічною проблемою, вона перетворилася на частину повсякденного життя.

Саме тому під час висвітлення теми прав людини на інформацію важливим є концепт «суспільство». Він аж ніяк не простий у науковому сенсі, особливо якщо порушувати питання про громадянське суспільство, розуміючи зростаюче розмаїття потреб громадян в інформації та знаннях, і як наслідок, вимоги спрощення їхнього доступу до інформації, що належить органам публічної влади.

Через первісне споріднення, мову та розвиток засобів комунікації суспільство (як сукупність людей, організованих територією розселення, мовою та засобами комунікації, без котрих немає зв'язку і порозуміння) створює засади державотворення, розвиваючись на інформаційно-комунікаційній платформі.

Сама людина, вся її сутність і контакти існують винятково завдяки процесам обміну інформацією в суспільстві, які реалізуються природою через певні пропорції і взаємозалежність матерії. Інформацією виміряно всі пропорції контактів, які представляють нам сучасну освічену людину з певним запасом знань і здатністю їх створювати. У цьому сенсі інформація первинна, і її можна сприймати як середовище, котре значною мірою відокремлене від людини. Сама людина, її розум («*sapiens*») стали накопичувачем інформації та всіх знань про природу, що нас оточує, а тому на початку XXI століття через інформаційну діяльність значно активізується роль механізмів державного регулювання інвестицій, що вкладаються в науку та освіту, в створення людського капіталу, який, до речі, теж потребує постійного вдосконалення як визначень його сутності та соціокультурної спрямованості в інформаційній сфері. Як наслідок інформаційна сфера об'єднує людей у суспільство, створює між ними взаємозв'язки, стає середовищем життя (подібним до повітря, землі і води), хоча є важко вловимою, прихованою і навіть не відчутною для більшості.

Щоб оцінити реальність або змістовність інформації, людина повинна її відчути та усвідомити. Ми, власне, розуміємо, що людина стала людиною, коли відчула свою здатність розуміти, мислити, висловлювати власні судження, зберігати інформацію. Саме з моменту усвідомлення такої здатності людина почала виробляти інформацію як об'єкт спостереження і перетворювати її на ресурс свого розвитку. В такий спосіб людина відкрила епоху свого пізнання як людини розумної — «*homo sapiens*» — і почала шукати джерела інформації для власного й суспільного розвитку.

Становлення громадянського суспільства відбувається на тлі розвитку новітніх інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), які існували завжди і постійно розвивалися. Поява комп'ютера зробила необхідною глибшу інтеграцію людства в межах глобальних соціально-економічних структур, активізувала інформаційні процеси взаємодії суб'єктів державного і соціального управління, встановивши нові інформаційні правовідносини. Інформованість населення стала умовою свободи людини в суспільстві і як наслідок — умовою її участі в управлінських діях державної влади. Прогрес свободи підвищив

роль громадян в організації державної влади, вони стали суб'єктами прийняття рішень, підвищивши вимоги до держави як до постачальника публічної, тобто повної, змістовної інформації суспільству (змушуючи владу відкривати більше суспільно значущих відомчих таємниць).

Уся сукупність ІКТ, їхній розвиток призвели до зростання комп'ютерної злочинності; збільшення впливу засобів масової інформації у засобах комунікації; зростання соціальної активності громадян, що давно порушило перед владою проблему наявності великої кількості відомчих таємниць, які в кінцевому рахунку призначені для приховування і виправдання причин нетрудового походження статків певного кола людей у суспільстві. Тут і комерційна, і банківська, і навіть державна таємниці. Багаточисельність таємниць та надзвичайно велика кількість органів і посадових осіб, які мають «повноваження» втаємничувати інформацію, зокрема, про дотримання державних стандартів на продукцію та технології виробництва і рецептури харчової промисловості, ліків тощо, зробили те, що у нас «усе секрет і ніщо не таємниця». Для пересічного громадянина подолання бар'єрів, які вибудовують такі таємниці в сфері публічної діяльності влади за умов відсутності дієвого контролю за її органами з боку громадян і цивільних (громадських, громадянських) структур, стало практично неможливим і сприяло розвитку системної корупції в державному апараті. Тут привертає увагу відстороненість вітчизняної юридичної науки від проблем регулювання і вдосконалення процесів та процедур існування численних таємниць у суспільстві в контексті забезпечення інформаційної безпеки держави в період розгорнутої боротьби із корупцією в державному апараті.

Відсутність належної системи організації засекречування і використання захищених інформаційно-комунікаційних технологій заважає наданню суспільству повної інформації. Ця «хвороба» вразила державний апарат не сьогодні, а тому впровадження норм Закону «Про доступ до публічної інформації» (від 13 січня 2011 року) щодо діяльності державного апарату значною мірою пов'язана з вимогами діючих в Україні регламентів роботи з інформацією.

Сьогодні держава не визнається демократичною і правовою, якщо приховує інформацію про свою діяльність від населення.

Уживаючи термін «публічні відносини» щодо взаємин із представниками влади, ми зазвичай маємо на увазі досить умовні стосунки народу із владними структурами. У класифікації суспільних відносин їх характерною ознакою є взаємозв'язок з адміністративним правом. Водночас усе, що підлягає правовому регулюванню в житті суспільства і влади, повною мірою зумовлене «публічним інтересом», оскільки дії влади стосуються всього населення (навіть тих осіб, чия згода на участь в управлінні певними відносинами не потрібна). Уся діяльність державних органів і посадових осіб априорі вважається публічною й оплачується державним бюджетом, а тому все сучасне право має публічний характер: відповідно, право не можна перетворювати на інструмент для зловживання.

Одним із чинників, який зумовив таку метаморфозу, стала криза правової ідеології в Україні, її ураження позитивізмом [3, с. 17]. Правовий позитивізм відкрив шлях до легалізації уседозволеності у використанні інформації, зокрема службової.

Відомо, що будь-яка управлінська діяльність починається з отримання інформації, від якої, власне, і залежить управлінське рішення. Відповідно, існує інформаційна функція держави, яка значною мірою забезпечує виконання і всіх інших функцій. Комплексний характер інформаційної функції державного управління зумовлює її наявність у всіх сферах суспільного життя, хоча є також і трудності її виявлення, адже вона стала самою собою зрозумілою.

У процесі діяльності під час отримання, створення, обробки, переробки, використання, ліквідації, обліку,

аналізу, передачі, накопичення інформації державні органи здійснюють загальні для них дії:

- збирання, обробку, охорону й захист інформації, необхідної для реалізації функцій держави, утворення спеціалізованих органів та структур для регулювання їхньої діяльності у сфері обігу інформації;

- супровід інформації, яка має державне значення (насамперед це – спеціалізовані форми обліку, контролю, моніторингу);

- створення інформації (умовно її можна назвати первинною): держава безпосередньо розробляє різного роду правові акти, інформація для яких береться ззовні;

- організацію умов для діяльності засобів масової інформації (ЗМІ), телебачення, радіо, архівів, бібліотек, виготовлення друкованої продукції, розвитку культури й освіти.

Як предмет, продукт та інструмент діяльності органів державної влади інформація створює свою нову форму – інформаційний ресурс, який є основою діяльності будь-якої установи, оскільки взаємодіє з усіма іншими ресурсами управління (фінансами, матеріальними та людськими ресурсами), котрі є найголовнішою економічною категорією в градації цінностей постіндустріальної епохи. Хоча працю чиновника сьогодні не обчислюють у матеріальній формі, саме він концентрує інформацію як матеріальний ресурс у державному апараті, відображає, по-перше, реальність стану справ у державі і суспільстві, а по-друге, дозволяє створювати нову аналітичну, прогностичну, регулятивну інформацію, яка, безумовно, є «публічною», бо надає відомості про діяльність публічних органів державної влади і відображає, по суті, функцію владної волі держави.

Відомо, що інформаційна обізнаність населення і розвиток суспільства невід'ємні одне від одного за своєю природою й онтологією. Пізнання людиною навколишнього світу та самої себе відбувається через сприйняття об'єктивної реальності і розуміння своєї ролі в житті суспільства. Людина може нормально мислити тривалий час тільки за умов безперервного інформаційного спілкування із зовнішнім світом. Цей зв'язок необхідний так само, як їжа і тепло, більше того, як наявність енергетичних потенціалів, серед яких відбувається уся життєдіяльність людини.

Приймаючи Закон «Про доступ до публічної інформації», розгортаючи роботу з його реалізації, влада, безперечно, сподівається зробити впевнений і рішучий крок у системному подоланні корупції, підвищити рівень юридичної грамотності громадян і чиновників через підвищення загальної ефективності державного управління, гнучкість та адекватність дій усіх його ланок. Закон, вочевидь, ставить за мету створення механізмів публічно-правового контролю над чиновництвом і регламентацію його діяльності через суспільно-політичний інтерес населення до розбудови в Україні засад громадянського суспільства.

В українському Законі «Про доступ до публічної інформації» відображено, по-перше, суто популістське «комуністичне» бажання політиків бачити інформацію безкоштовною, опановувати «капіталістичну» дійсність сьогодення через трафарети законів провідних країн світу. Відомо, що конкурентне суспільство априорі не може бути відкритим, а питання надання громадянам державних (публічних) послуг для України доволі нове. Вітчизняна юридична теорія тут ще вкрай слабка, що пов'язано з розумінням природи нашого юридичного права щодо діяльності владних установ. Скажімо, в Європі їхня діяльність завжди зводилася до надання громадянам публічних послуг, а традиційна французька доктрина державотворення взагалі визнає виникнення держави через суспільний договір із громадянами. Тому, наприклад, Франція, досить легітимно здійснює свою діяльність через публічні служби (тобто надає публічні послуги), які значною мірою віддзеркалюють загальний інтерес нації. Послугами у країні вважається все, що надається громадянам державою – судочинство, комунальне обслуговування, освіта. Якісь із них є платними,



інші — безоплатними, а треті існують «на державних до-
таціях». Широке визначення публічних послуг (служб) у
французькій юридичній науці відображається через їхнє
розуміння діяльності владних установ заради досягнення
загальнонаціональних інтересів і регулюється нормами
публічного права Французької республіки.

Схожа на французьку й німецька теорія, котра тра-
диційно використовує зв'язок права із позитивним
іміджем державного управління, яке надає публічні по-
слуги. Метою такого управління є забезпечення постійно-
го гарантованого покращення умов життя німців [2]. Ці
послуги поширюються перш за все на дії влади у
соціальной сфері, що значною мірою регламентовано за-
конодавством.

Також поняття послуг застосовується в іншій правовій
системі — англосаксонській, але має вже іншу природу.
Різні літературні джерела зазначають, що поняття «послу-
ги» у США стало застосовуватися до діяльності органів
влади у зв'язку із поширенням у свідомості громадян уза-
гального поняття «підприємство». Саме громадяни
зажадали від уряду США працювати насамперед на плат-
ників податків, маючи чітку мету, після чого вони змогли
застосовувати до органів влади критерії результативності.

Зазначимо, що всюди на Заході публічні органи ма-
ють бути результативними і працювати на громадян са-
ме завдяки своєму публічному походженню. Це природ-
но, тому що в європейській теорії права норми, які регу-
люють діяльність державних органів у відносинах із гро-
мадянами, розвиваються з часів установа римського
права, поділеного на публічне та приватне. Публічне
право на Заході стало сукупністю всіх галузей права, які
регулюють відносини, що забезпечують загальнодер-
жавний інтерес [1].

Цікавим є приклад Швейцарської Конфедерації, де діє
спеціальний закон «Про принцип транспарентності
адміністрації» (від 17 грудня 2004 року). Дія документа по-
ширюється на всі процедури доступу громадян до
офіційних документів про арбітражні, цивільні, карні,
міжнародні, адміністративні та деякі інші дії владних
структур, зокрема й вільне ознайомлення з виборчими
документами партій та документами, що містять таємну
інформацію, визнану законами країни. Важливим є поло-
ження закону, що визначає коло осіб, на яких поширює-
ся його дія: від федеральної адміністрації до органів та
осіб, котрі працюють у сфері публічного і приватного пра-
ва. Винятком є лише Швейцарський національний банк і
Служба нагляду за фінансовими ринками, які функціону-
ють за традиціями законів, визнаних у фінансовому світі.

Вважають, що в XX столітті орієнтація західних дер-
жав на публічні послуги стала своєрідною відповіддю
існуванню СРСР, в якому держава взяла на себе
відповідальність за стан справ у соціальной сфері. Не пе-
рераховуючи засобів, які було використано, нагадаємо,
що держава відповідала за відсутність безробіття, випла-
ту заробітної плати, надання комунальних послуг,
підтримку прийнятого рівня споживчих цін тощо. На
жаль, вплив розвитку ІКТ і процесів інформатизації
суспільства не лише поглибив, а й створив нові пробле-
ми соціального розвитку. Держава не змогла взяти їх під
контроль, тому в XXI столітті це призводить до виникнен-
ня інформаційної нерівності населення. Її можна здолати
лише шляхом формування нової інформаційної культури
суспільства як сукупності принципово нових правил
поведінки в інформаційно-комунікаційному середовищі
та людино-машинних системах, що регламентувати-
муться новим інформаційним правом, узгодженим зі
світовою гуманістичною культурою людства.

На наш погляд, у самій назві українського закону
спотворено сенс слова «інформація», що стосується
відображених та задокументованих будь-якими засоба-
ми та на будь-яких носіях масивів знань у державних ус-
тановах України. Їх усе-таки доцільніше називати
«інформаційним ресурсом», «базами даних» або «бан-
ками даних», які було створено в процесі виконання

установою та її працівниками владних повноважень,
обов'язків тощо. Саме інформаційним ресурсом (на
відміну від загального поняття «інформація») слід вва-
жати публічне інформаційне надбання владних струк-
тур. Так його можна захищати, використовувати як
інвестиції, надавати за його рахунок послуги тощо.
Вільне використання в законі поняття «інформація»,
яке, до речі, сьогодні не має точного і всіма прийнятого
наукового визначення, надає право по-різному тлумачи-
ти документ, зокрема і щодо права «підглядати за
владою через замкову шпарину» (для багатьох — най-
привабливіше заняття). Закон України «Про доступ до
публічної інформації» взагалі доволі заплутаний і супе-
речливий, адже повторює чи взагалі вільно тлумачить
право громадян на отримання від влади інформації,
використовуючи терміни, які не притаманні вітчизняно-
му законодавству. Терміни, які використовуються в
документі, недостатньо аргументовані й узгоджені з
діючими в інформаційній сфері України законами,
однак відомо, що зрозумілість таких термінів і їхнє
сприйняття під час використання в юридичній і політич-
ній практиці є важливою умовою для реалізації усього
спектру справ, котрі належать до юрисдикції держави,
тобто для судової й правозахисної діяльності й усере-
дині країни, і на міжнародному рівні. Право не може
використовувати некоректні визначення, адже в такому
разі постійно виникатимуть сумніви й спори, що пород-
жуватимуть юридичну незабезпеченість. Навіть із
поверхового аналізу закону зрозуміло, що в такій
специфічній сфері, як надання державою інформації
громадянам, розбіжності в трактуванні і розумінні
термінів, котрі вживаються в документі, не сприяють
узгодженості дій під час правозастосування його
статей, а тому, вочевидь, закон не є запорукою того,
що мовновладці не перестануть відгороджуватися за
допомогою суміжних законів від відповідальності, при-
ховуючи свої дії, а численні бар'єри чинних норматив-
но-правових актів, зокрема, щодо втаємниченості
інформації про діяльність влади і надалі руйнуватимуть
єдність влади із народом.

Високий рівень правового нігілізму громадян і низь-
кий рівень авторитету державної влади в сучасному
суспільстві віддзеркалюють дві сторони одного процесу
— розрив між реальним життям та існуючим правом,
який, на жаль, прогресує. Треба визнати, що норма-
тивістська теорія права, як і політика наведення порядку
й укріплення законності, спираючись лише на кри-
мінально-правові заходи, потерпають у нашому су-
спільстві від кризи. Постає питання й багато запитань щодо
правозастосування закону, хоча незаперечним є те, що
він має дуже важливе значення для створення в Україні
нової платформи для правових дій — умов, за яких орга-
ни влади мають стати відкритими й доступними для гро-
мадян і відповідно підзвітними суспільству. Скептикам
слід зрозуміти: життєвий досвід свідчить, що тільки пого-
да змінюється протягом доби, а людям і суспільству для
змін потрібне життя поколінь.

Закон не встановлює чіткої межі між запитом на
«публічну інформацію» і зверненням громадянина, яке
потребує процедурних корегувань.

Право, яке вибудовується в Україні з радянських часів
(тобто протягом майже століття), ніколи не поділялося на
приватне та публічне. Внесення до закону терміна «публічна
інформація» створює певний прецедент у вітчизняній юри-
дичній науці (і не лише в сфері інформаційних відносин).
Тільки тепер до Закону України «Про державну службу» (від
17 листопада 2011 року) пропонується внести правки з ураху-
ванням розмежування сфер застосування принципів та
норм публічного і приватного права. Хоча в документі
закріплено один із основних принципів європейського
адміністративного простору, який реалізовано шляхом ре-
гламентування всіх питань вступу, проходження та припи-
нення державної служби (зокрема, оформлення прийняття
на службу та звільнення, надання відпусток, установа



соціальних гарантій тощо). До того ж усі теорії, які стосуються надання владою публічних послуг, сьогодні часто об'єднуються концепцією «сервісної держави». Вона досить повно відтворює соціальні аспекти діяльності й відповідальність органів влади за стан справ у суспільстві й державі. Однак вітчизняний закон про це мовчить.

Сьогодні ми значною мірою потерпаємо від незбалансованої політики інформатизації суспільства і державного управління. Основною причиною цього явища є неузгодженість вітчизняної законодавчої бази з трьома складовими інформатики: фізичною (розвиток програмно-апаратних засобів обчислювальної техніки і зв'язку); логічною (розвиток інформаційних технологій) та прикладною (розвиток інформаційних систем користувачів) частинами. Лише за умов динамічного розвитку інформаційного права досягнення інформатики на цих рівнях визначатиме і прогрес у просуванні України до створення інформаційного суспільства. Такий перехід пропонується оцінювати за сукупністю ознак, серед яких визначальними є: рівень інформаційних потреб населення, інформаційна культура в країні, ступінь інформатизації економіки, лідируюча роль науки та освіти в державній політиці під час входження до світового інформаційного простору.

Формування інформаційного суспільства характеризується забезпеченням вільного доступу до всієї інформації, накопиченої людством, можливістю не тільки користуватися, а й безпосередньо поповнювати її. Технологічною основою такої діяльності стають глобальні інформаційно-комунікаційні мережі, зокрема Інтернет. Але постає питання: як зробити Інтернет-інформацію офіційним джерелом даних в умовах існування інформаційного протистояння, яке захопило світ, ворожнечі і навіть воєн у віртуальному просторі? Зробити її офіційною означає раз і назавжди закріпити нові права власності на інформацію через діяльність рєстраційних доменних організацій, через наведення порядку в законодавстві, що стосується інформаційної сфери.

Скажімо, інформація про діяльність державних органів, що міститься в Інтернеті, може бути офіційною тільки тоді, коли користувач має можливість завжди і за будь-яких обставин до неї звернутися. Це складна і цікава проблема, що постає в процесі розбудови засад вітчизняного Інтернет-середовища, де почали активно створюватися структури громадянського суспільства. Всяке викривлення, часткове знищення або підміна інформації, представлені ними в мережі на визначений період часу і за визначених умов, мають бути абсолютно незаконним явищем, тому що зводить нанівець усю систему Інтернет-демократії, а також законність будь-яких відомостей, що ґрунтуються на Інтернет-інформації.

З другого боку, вся сукупність інформаційних технологій в Україні розвивається прискореними темпами, а тому і наука про захист інформації змушена йти в ногу з часом. Особливостей, які впливають на процес стратегічного планування у сфері забезпечення інформаційної безпеки держави (що одночасно є проблемою державної інформаційної політики й політики забезпечення національної безпеки), у законі, на жаль, не враховано.

Через багато причин в Україні поки що рано надавати електронній інформації офіційний статус: для цього має відбутися наведення певного офіційно визнаного порядку під час упровадження ІКТ до мережевої інфраструктури суспільства, щоб інформація, зокрема, завжди залишалася на своєму адресному місці і була доступною користувачам, незважаючи на будь-які обставини.

Не можна вважати чинним нормативно-правовий акт, що міститься в мережі, якщо користувач не може будь-якої хвилини одержати до нього доступ. У будь-кого має бути впевненість, що документ не змінився і до нього не внесено сторонніх змін. Для цього необхідно створити процедури постійного підтвердження офіційності таких актів із наявністю в регламентах усіх

реквізитів і підписів із розшифровками. Неприпустимо вільно робити скорочення і залишати пропуски в нормативно-правових актах: це необхідно закріпити законодавчо як обов'язок державних органів і посадових осіб, яким має бути надано час для постійної підготовки до такої роботи.

Разом із вимогою про доступ громадян до інформації державних установ повинен існувати і державний стандарт на надання управлінської документації. Його створення сприятиме розвитку правових регламентів і процедур під час звернення громадян за офіційними матеріалами державних органів, у тому числі за допомогою електронних технологій. Питаннями звернення громадян до державних структур за службовою інформацією має постійно займатися юридична наука, що дасть змогу не перешкоджати розвитку демократії і раціоналізації функціонування державного апарату.

Закон України «Про доступ до публічної інформації» потребує системного доопрацювання на основі вітчизняної юридичної науки, яка, на жаль, ще недостатньо вивчила сферу інформаційних відносин. Засади інформаційного права ще треба розбудовувати, а нові закони в цій сфері мають готувати професіонали згідно зі схемами, притаманними вітчизняному законодавству, із дотриманням базового блоку теоретичних положень та традицій української науки і міжнародного права.

Сьогодні це завдання є надто складним, бо масове використання нових інформаційних і комунікаційних технологій створення, розповсюдження та використання інформації і результатів інтелектуальної діяльності людини об'єктивно підштовхує світове співтовариство до глибшої ревізії засад класичної авторсько-правової доктрини, до нового визначення змісту і правової природи таких основоположних концептів інформації, як «авторство» і «власність». Необхідно замість наявного (до ери Інтернету) порядку у тріаді «автор – посередник – користувач» розробити іншу модель відносин, де має превалювати право користувача на вільне одержання інформації, що унеможливить виникнення зайвої ланки «паразитуючих» посередників (видавців і організацій з управління авторськими і суміжними правами на колективних засадах), які сьогодні, прикриваючись інтересами авторів, з одного боку, експлуатують останніх, а з другого – значно обмежують права користувача на одержання інформації.

Не можна сподіватися на безконфліктне розв'язання проблем навіть у тих випадках, коли породжуваний предмет однозначно зафіксовано в Конституції. Наша юридична наука і практика поки що не мають способів безконфліктного прийняття єдиних рішень, їхніх форм, норм відповідальності за їхнє невиконання, а також методів контролю за їх реалізацією. Але це – питання часу і потреб, які поставатимуть з розвитком суспільства. Зрозуміло лише те, що необхідно виробити нове правове регулювання впорядкування й розвитку відносин щодо реалізації прав і свобод, закріплених Конституцією України. Воно має стосуватися вільного й водночас відповідального створення та розповсюдження інформації в сучасному інформаційно-технологічному середовищі, яке істотно трансформує й усю цивілізацію сьогодення. 

Джерела

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови/ Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2007. – 1736 с.
2. *Килина А.Ф.* Понятіє публичных услуг в российской и немецком праве/ Информационные проблемы в сфере административной реформы. – М., 2005.
3. *Костенко О.* Юридичний позитивізм – ідеологічна основа для зловживань кримінальним законодавством/ Віче. – 2012. – № 5. – С. 16–17.